

**Verenigde
Protestantse
Kerk in België**

**Het klimaat; een zaak voor ons
geloof?**

“Kies voor het leven...”

Gespreksmateriaal voor
VPKB-gemeentes

Kerk in de Samenleving

Inhoud

Vooraf	4
Preek ds. Steven H. Fuite, Klimaatsynode, 19 maart 2022.....	5
Discussienotitie “Kies voor het Leven”	11
Inleiding	11
I Zorgen om de aarde	13
<i>Klimaatgerechtigheid</i>	14
<i>Vrede</i>	15
<i>Een systeem crisis</i>	15
<i>Een spirituele crisis</i>	16
II Een zorg voor de kerk?	17
Schepping en natuur.....	17
<i>Scheppingsverhalen</i>	18
<i>Verbond met alle levende wezens</i>	19
<i>Sabbat/rust</i>	20
<i>De mens in het centrum</i>	21
<i>Van ego naar eco</i>	22
<i>Welvaart en welzijn</i>	23
<i>Zonde en bekering</i>	23
<i>Zaak van belijden</i>	24
<i>Kairos</i>	24
<i>Profetische stemmen</i>	25
III Kies voor het leven	27
Discussievragen	29

Vooraf

Op 19 maart 2022 vond een Buitengewone Synodevergadering van de Verenigde Protestantse Kerk in België (VPKB) plaats die speciaal gewijd was aan het klimaat. We dachten na over de effecten van klimaatverandering, over de vraag wat deze problematiek te maken heeft met ons geloof en waarom de kerk zich hiermee zou moeten bezighouden.

Aan het begin van de Synodezitting hield de Synodevoorzitter, ds. Steven H. Fuite, een bezielende preek die het meer dan waard is herlezen te worden. Daarom vindt u die tekst in deze korte brochure.

Voorafgaand aan de Buitengewone Synodezitting vroeg de Synodale Raad aan de Werkgroep Kerk in de Samenleving een discussienota op te stellen. Die nota, die dateert van december 2021, werd ter voorbereiding van de Synodevergadering besproken in de VPKB Districten en in verschillende gemeentes. De nota kreeg ook belangstelling van buiten de VPKB.

De Synodezitting vormt niet het einde van een proces maar veeleer een nieuw begin. Met het publiceren van deze brochure wil de Werkgroep Kerk in de Samenleving bijdragen aan een voortdurende bezinning binnen onze kerk over onze verantwoordelijkheid als landelijke kerk, als plaatselijke kerken en als individuele gelovigen. Dit omwille van de ganse Schepping die de mensheid is toevertrouwd door onze Schepper.

Preek ds. Steven H. Fuite, Klimaatsynode, 19 maart 2022

Beste zusters en broeders,

Dank aan ieder die hier is – fijn dat we met zovelen zijn! En da's nog niet alles – dank aan wie mee volgt van huis uit. We hebben elkaar hard nodig. Het zijn zware tijden. Beginnen we net wat op te krabbelen 'na' Covid-19 – terwijl dat 'na Covid-19' verre van zeker is – of komt daar Poetin aan donderen.

Dank aan al die kerkgemeenten en onze protestantse sociale centra die zich inzetten voor Oekraïense medemensen. Het doet goed ook om ons als nationale Kerk verbonden te weten met een Hongaarse interkerkelijke organisatie die zich bekommert over de vluchtelingen. En zo is er in deze tijd veel wat onze aandacht vraagt, ook als Kerk. Maar we doen het, we houden vandaag deze Klimaatsynode. Geen 'studiedag'. Dat klinkt te afstandelijk, te beschouwend. Nee, al ligt er geen te stemmen 'voorstel van besluit', deze dag draagt het volle gewicht van het hoogste gezagsorgaan in onze kerkelijke structuur. Het is een buitengewone *Synodevergadering*. En ja, die is nodig. Alle leven wordt bedreigd. En wij... wij zijn bondgenoten... van de God van het leven.

Sinds Bijbelse tijden is er veel veranderd. In de Oudheid was de omgeving vaak bedreigend voor de mens. De mens was aan de natuur onderworpen en in veel wat haar/hem te boven ging, te machtig was, zagen zij en hij een godheid. De zon was een god, de maan was een god, de zee, de noem maar op. En wij mensen maar bibberen en knielen...

Op de eerste bladzijden van de Schrift, in het bevrijdende scheppingsverhaal, stelt God orde op zaken. De mens krijgt opdracht te *heersen* over al wat op aarde, onder de aarde en in de wateren leeft. Dat alles niet zozeer om de mens tot de grote bazin en baas te maken, maar om haar en hem te bevrijden van de idee dat je bang zou moeten zijn voor de zon, de maan of voor een oude boom, of noem maar op. Er is maar één God. De Bevrijder. De méns wordt in de vrijheid gezet. De zaken zijn helder. ‘Laat je niet beheersen (angst) maar heers (vrijheid)!’ En die positie – de mens, in volle vrijheid – leidt af en toe tot een ontroerend mooie uitroep van verbazing, zeker wanneer tegelijk de eigen kleinheid wordt bedacht. Psalm 8: ‘Wat is de mens, dat Gij aan hem denkt? Toch hebt Gij hem bijna goddelijk gemaakt... hem toevertrouwd het werk van uw handen...’ Het is in het Bijbelse verhaal dan ook de mens, niet God, die de dieren een naam geeft.

Nou, dat hébben we gedaan. En meer dan dat. We hebben nieuwe dieren bedacht, rassen verfijnd, gekloond, gewassen genetisch gemanipuleerd... We hebben van alles ontgonnen en uitgestoten, verbrand en laten onderlopen, van alles gedaan. Zozeer dat vandaag de dag ‘de natuur’ voor ons opnieuw bedreigend is, ons opnieuw angst inboezemt, zij het langs heel andere weg.

Maar, waarom zijn *wij* hier vandaag? Wat kunnen *wij* eraan doen? Wat is het verschil tussen een Kérk en andere organisaties als het gaat over het klimaatvraagstuk? Wel, bij ons gaat het over geloof, over theologie. Wij zijn geen bio-ingenieursbureau – even hard nodig trouwens – of wat dan

ook. We zijn een Kerk. Ik wil vanmorgen twee dingen noemen: schepping en klimaatrechtvaardigheid.

Wanneer we als Kerk bijeenkomen, gaat het niet over een of ander (losstaand) fenomeen, waarmee we moeten dealen. We hebben het over een geheel, over de **schepping**, over een geschenk, de schepping als gave van God. *We hebben het niet over één groot maar losstaand probleem.* Het gaat niet om klimaatopwarming, punt. We hebben het over de schepping in haar samenhang, ook in haar aangetaste heelheid en diepe kwetsuren. De schepping zucht. Gisteren en vandaag, en morgen nog dieper. Heel anders misschien dan Paulus in Romeinen 8 omschrijft, maar de schepping zucht. Het is hoog tijd dat wij dit als Kerk serieus nemen, dit: om de kwetsbare en gekwetste schepping te zien als symbool van – of nog beter – te aanvaarden als *sacrament van God*. Probeer dat eens. De schepping, een liefdevolle gave van God zelf. De schepping die – parallel aan de Man van Nazareth, Hij, bij uitstek hét Beeld van God – al zuchtend, juist in haar kwetsbaarheid, appelleert. Zaken als (ik noem maar iets:) de gigantische ontbossing die ons – jammer genoeg – niet meer verbazen, slaan diépe wonden. Wordt de schepping niet gekruisigd en in haar de Schenker, de Schepper... van hemel en aarde? Mag de Kerk dat zeggen, dat de schepping wordt gekruisigd en daarin de Schepper? Mag de Kerk dat zeggen, of móét de Kerk dat juist zeggen? Ik vraag maar. Denk maar mee, voél maar mee...

In elk geval hebben wij, christenen, onze eigen en extra motivatie om ons te bemoeien met 'de klimaatvraag', om juist *daarin* God zélf lief te hebben, te koesteren zelfs. God liefhebben en de naaste. Ook 'the generations to come'.

Deze aarde vol ondenkbare superwankele wonderbare evenwichten is een geschenk, een schepping, een heilige gave, een tempel, geen rovershol. Dàt betekent dat *wij* de tafels moeten omkeren, moeten veranderen. Misschien ook door – zeg ik niet zonder enige aarzeling – het antropocentrisme in de (nee, in *onze*) theologie durven te bevragen.’ Wij mensen vinden onszelf wel héél erg belangrijk. Maar protestant zijn – vraag dat aan onze voorouders – betekent dat je àltijd bereid bent om je verstand te gebruiken, en durft dingen in vraag te stellen, juist de evidenties. De schepping draait om zoveel meer dan om de mens alleen. ‘Wàt is de mens dat Gij aan hem denkt?’ vraagt de Psalmist. En wij knikken allemaal vroom, denkend dat we het volgen. Dat, terwijl we mogelijk niéts, niéts, echt helemaal niéts nada nothing begrepen hebben van die vraag vol verwondering. We zijn immers toch maar mooi de kroon... Wat een goedkope vluchtweg! Heidens.

Het tweede dat ik wil noemen is **klimatechtvaardigheid**. Het is onze profetische roeping om de werkelijkheid niet te simplificeren alsof er maar één probleem is waarvoor we een oplossing moeten vinden, nl. de opwarming van de aarde. Eenmaal dat opgelost, dan zijn we er. O neen. Dat is een leugen. *We hebben het niet over één groot losstaand probleem*. Alles hangt met alles samen. De huidige oorlog in Oekraïne betekent (nog meer) hongersnood op *ons* Afrikaans continent. Alles is verbonden. Vele van onze verre naasten vonden en vinden een gewelddadige dood, terwijl zij vlucht(t)en. Niet alleen uit Oekraïne... De klimaatcrisis is niet zozeer een technisch probleem, maar een crisis van wereldwijde rechtvaardigheid. Dàt is de taal die wij als Kerk moeten blijven spreken. Ecologische en sociale noden staan

vaak haaks op elkaar en haken op wrange wijze in elkaar. De ecologische crisis is verbonden met de 'humanitaire globale crisis' van sociale ongelijkheid. Opkomen voor *klimaatrechtvaardigheid* is de specifieke bijdrage van en het hart van de betrokkenheid van de Kerk op de klimaatproblematiek. Als wij onze mond opendoen over het klimaat, kan onze bezinning niet anders dan inclusief zijn. Het schip der kerk is pas compleet als iedereen aan boord is. Dat geldt al sinds Noach. Trouwens, voor wie het nog niet besepte, er zaten met name dieren aan boord van de ark... Think about it.

Wij christenen, leven van de **hoop**, van het grote verhaal van kruis en opstanding. Misschien dat door al de uitdagingen van deze tijd het besef naar boven komt dat de schepping nooit àf is. Precies zoals het bij het oude scheppingsverhaal niet om toveren gaat, maar om schéiding maken, telkens weer, te schèppen, orde uit de chaos. De schepping is nooit àf. *Altijd* dreigt de chaos, de chaos van 'woest en leeg'. In onze tijd van ontbossing en opwarming rukken woestijnen letterlijk op. Ook de woestenij van de radicalisering, van leugenachtig taalgebruik, van woordenwitwasserij. Nooit is de chaos definitief overwonnen! *De wereld als **schepping** die – voor wie het wil horen, zucht aan alle kanten – krijgt in onze tijd – mede door de klimaatproblematiek – opnieuw zijn betekenis als **toekomstvisioen**, niet als een status quo, maar als een **te realiseren** project.*

En hier zijn wij vandaag, als toen, de mens, in volle vrijheid. Niet beheerst door angst dat we toch naar de Filistijnen gaan, maar zoals ooit de dieren nu de zaken benoemend. Net als in den beginne. Niet beheerst door angst. Geen enkele reden

toe. Er *zijn* geen andere goden. Ook geen god van de doem. Er is maar één God. Hij die liefheeft en toekomst biedt. Dat Hij, de God van het leven, de Heer der schepping, ons de wijsheid geeft en de moed, om Hem, de Ene en Eeuwige, te prijzen. Niet slechts met lofgezang, maar in en met onze zoektocht naar zuurstof voor deze nog steeds prachtige aarde, om vol te houden dat het één groot land van belofte is en dat wij samen met eender wie op weg gaan naar een wereld waarin de onderlinge verbondenheid van mens tot mens, van mens tot moeder aarde, meer en meer uit de chaos zichtbaar wordt.

Wij leven van de hoop. Poetin speelt met z'n rode leger en z'n wijsvinger streelt misschien af en toe een paar po(e)tentieel catastrofale rode knoppen, maar wij leven in de gunst van God. Wij geloven niet in het einde van de wereld. Wij geloven in Hem die ons toezegde: 'Ik ben met u alle dagen tot aan de voleinding van de wereld' (MT-Ev. 28,20). Dat is totaal iets anders. Hem hebben wij lief en we beminnen zijn gave, de schepping.

Soli Deo Gloria!
Amen

Steven H. Fuite

Discussienotitie “Kies voor het Leven”

Inleiding

Over de zeer verontrustende effecten van klimaatverandering kunnen we in deze notitie kort zijn; hierover vernemen wij bijna dagelijks in de media. Het is duidelijk dat wij op de verkeerde weg zijn en dat drastische maatregelen nodig zijn. Niet in de toekomst, maar nu. Nog meer dan anderen, beseffen de jongeren dat de toekomst van de aarde en daarbij hun eigen toekomst op het spel staat. Het daarom niet verwonderlijk dat zij voorop lopen in de vele klimaatmarsen die overal in de wereld worden gehouden.

Dat de mensheid in staat is vergaande maatregelen te treffen bleek uit de wijze waarop gereageerd is op de coronapandemie. Onderzoek kon opeens veel sneller dan voorheen en in de rijke landen werden gigantische bedragen beschikbaar gesteld om de economie te redden en mensenlevens te beschermen. De klimaatcrisis, echter, kan niet worden opgelost door het injecteren van een vaccin. De effecten van deze crisis zijn, zeker op termijn, nog veel ingrijpender dan die van de pandemie en vereisen daarom urgente en ingrijpende maatregelen, van overheden, het bedrijfsleven, sociale organisaties en individuele burgers.

Als VPKB willen we nadenken over onze verantwoordelijkheid als geloofsgemeenschap. Velen gingen ons daarbij al voor. Reeds in de zeventiger jaren van de vorige eeuw verscheen de milieuproblematiek op de agenda van de Wereldraad van Kerken. Het thema van de Schepping kreeg speciale aandacht in het Conciliair Proces dat vanuit de

Wereldraad van Kerken werd gestart in de jaren tachtig. De Belijdenis van Accra, die in 2004 werd aangenomen door het Wereldverbond van Reformatorische Kerken, ziet het omgaan met de Schepping als een zaak van belijden. En in 2015 verscheen de indringende encycliek van paus Franciscus, “Laudato Si”, met als ondertitel “Over de zorg voor ons gemeenschappelijk huis”. Die encycliek is niet enkel gericht aan katholieken, maar aan iedereen in de hele wereld. Het is nu ook aan de VPKB om na te denken over de vraag hoe ons geloof in de ‘God van het leven’ ons denken en handelen bepaalt in een tijd waarin het leven op aarde op grote schaal wordt bedreigd.

“Kies voor het leven, voor uw eigen toekomst en die van uw nakomelingen...” (Deuteronomium 30:19)

I Zorgen om de aarde

In augustus 2021 verscheen het langverwachte rapport van het wetenschappelijk klimaatpanel van de Verenigde Naties – het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). Volgens dat rapport lijdt het geen twijfel dat de mens verantwoordelijk is voor de wijdverspreide en snelle veranderingen in het klimaat. Een zeer drastische vermindering van de uitstoot van broeikasgassen is op korte termijn nodig om de opwarming van de aarde te beperken tot maximaal 1,5°C vergeleken met de periode van voor de industrialisatie. Als we op de huidige voet verder zouden gaan, kunnen we een opwarming verwachten van meer dan 3°C. Dit zou rampzalige gevolgen hebben voor het leven op aarde.

De effecten van de opwarming van de aarde zijn nu al zichtbaar in alle delen van de wereld. Ijskappen smelten. Daardoor stijgt het niveau van de zeespiegel. Dit leidt ertoe dat kustbewoners in problemen komen. Orkanen komen veelvuldiger voor, zijn intensiever en zorgen voor steeds meer schade en menselijk leed. Sommige gebieden hebben te maken met extreme droogte terwijl andere plekken op de wereld juist getroffen worden door intensieve regens. Oogsten mislukken door te weinig of juist te veel neerslag, met hongersnoden als gevolg. Mensen vluchten uit getroffen gebieden. Naar schatting van de Verenigde Naties zijn in 2020 meer mensen op de vlucht geslagen vanwege klimaatverandering dan vanwege andere oorzaken.

Naast de opwarming van de aarde is ook de drastische afname van biodiversiteit een zaak van grote zorg. Biodiversiteit staat voor de verscheidenheid van levensvormen op aarde. Die ‘ecosystemen’ zijn met elkaar

verbonden en van elkaar afhankelijk. Volgens het platform voor biodiversiteit en ecosystemen – het Intergovernmental Platform on Biodiversity and Ecosystems (IPBES) – worden niet minder dan 1 miljoen soorten van leven met uitsterven bedreigd. Dit betekent een bedreiging voor het leven op zich omdat de verschillende levensvormen elkaar in stand houden en sterk van elkaar afhankelijk zijn.

Klimaatgerechtigheid

De overstromingen in juli 2021 in België en Duitsland, die geleid hebben tot tientallen doden, tonen nog maar eens aan dat geen enkel gebied in de wereld veilig is voor de nefaste effecten van klimaatverandering. Tegelijkertijd is duidelijk dat de meest kwetsbare bevolkingsgroepen het zwaarst getroffen worden. Dit terwijl zij verantwoordelijk zijn voor een zeer beperkte uitstoot van schadelijke broeikasgassen. Zij wonen vaak in gebieden die gevoelig zijn voor overstromingen of juist voor grote droogte, en lijden het meest onder voedseltekorten. Hun middelen van bestaan zijn sterk afhankelijk van natuurlijke hulpbronnen, traditionele landbouw, visvangst en bosbouw. Voor hen is het zeer moeilijk zich aan te passen aan nieuwe klimatologische omstandigheden en het hoofd te bieden aan (natuur)rampen.

Het is duidelijk dat de sterkste schouders de zwaarste lasten moeten dragen bij de overgang naar een duurzame samenleving en het is evenzeer duidelijk dat deze lasten in de eerste plaats moeten worden gedragen door degenen die het meest bijdragen tot de vernietiging van de planeet. Daarom is het bestrijden van de opwarming van de aarde een zaak van 'klimaatgerechtigheid' en van het respecteren van mensenrechten. De rechten op voedsel, onderkomen en

gezondheid van kwetsbare groepen die nu leven moeten beschermd worden. Maar ook de rechten van toekomstige generaties moeten verdedigd worden. Zij hebben er immers recht op een aarde van ons te erven waarop het goed toeven is.

De noodzakelijke overgang naar een duurzame samenleving brengt aanpassingsproblemen met zich mee. Zo zal de werkgelegenheid in bepaalde sectoren afnemen terwijl in andere sectoren juist nieuwe kansen worden geschapen. De overgang dient een rechtvaardige overgang te zijn. De voor- en nadelen zullen evenwichtig verdeeld moeten zijn. Alleen zo kan een maatschappelijk draagvlak geschapen worden dat nodig is voor het nemen van ingrijpende maatregelen.

Vrede

Klimaatverandering vormt ook een bedreiging voor de vrede. De concurrentie om schaarse hulpbronnen zoals water, landbouwgrond, visserijgebieden, en schone lucht leidt nu al tot spanningen die kunnen verergeren wanneer het klimaat nog verder verandert. Vrede met de aarde wordt steeds meer een voorwaarde voor vrede tussen de volkeren. Het is duidelijk dat gerechtigheid, vrede en het bewaren van de Schepping onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn.

Een systeem crisis

Grote vraagstukken zoals de klimaatcrisis, de dramatische afname van de biodiversiteit, de vervuiling en vergiftiging van de aarde, de kloof tussen arm en rijk, het toenemend aantal vluchtelingen, de gezondheids crisis (COVID-19), en conflicten tussen en binnen landen staan niet los van elkaar maar zijn intrinsiek met elkaar verweven. Aan de basis van zulke vraagstukken ligt een nogal cynisch mensbeeld dat ervan uitgaat dat de mens van nature meer gericht is op competitie

dan op samenwerking, dat de natuur ondergeschikt is aan de mens, en dat de mens erop uit is zoveel mogelijk macht te verwerven en te behouden - desnoods met gebruik van geweld.

Dat mensbeeld heeft vorm gekregen in politieke, economische en andere structuren die zeer moeilijk te veranderen blijken te zijn omdat zij verweven zijn met diep ingesleten denkpatronen zowel als diepgewortelde machtsstructuren en systemen. Het bestrijden van de klimaatcrisis vereist daarom ook dat de werking van die structuren wordt blootgelegd. Waar die structuren de belangen van kleine groepen dienen, ten koste gaan van kwetsbare groepen en het leven op onze planeet bedreigen, zijn ingrijpende veranderingen nodig. Het verzet tegen de 'machten en krachten' zal niet zonder slag of stoot gaan en vereist dat er, in navolging van Jezus, de nodige tafeltjes worden omgegooid (Joh.2:13-22).

Een spirituele crisis

De klimaatcrisis, tezamen met andere grote vraagstukken, maakt duidelijk dat ons mensbeeld ter discussie staat. Daarom vormen deze crises samen ook een spirituele crisis. Het gaat om fundamentele vragen zoals: Wat is de rol van de mens in de Schepping? Welke verantwoordelijkheid hebben wij voor elkaar – dichtbij en veraf, voor onze tijdgenoten en toekomstige generaties, en voor de Schepping als geheel?

II Een zorg voor de kerk?

Waarom zou de VPKB een Buitengewone Synode bijeenroepen over klimaatverandering? Is de opwarming van de aarde niet een zaak die we beter kunnen overlaten aan wetenschappers en politici? Zou de kerk zich niet beter kunnen bezighouden met het zielenheil van de gelovigen? Zal God er niet uiteindelijk voor zorgen dat alles goed komt? Passen politieke en maatschappelijke vraagstukken wel op de agenda van de kerk? Laten we ons niet teveel meesleuren in 'klimaathysterie'? Om over dit soort vragen na te denken, zullen we, naar goede Protestantse gewoonte, de Bijbel openslaan. Het luisteren naar Gods Woord met een open geest, en het proberen te begrijpen wat dit voor ons betekent, gaat immers vooraf aan ons handelen.

Schepping en natuur

Voordat we de Bijbel openslaan is het echter goed om erop te wijzen dat wanneer vanuit de joods-christelijke traditie over de Schepping wordt gesproken er iets anders mee wordt bedoeld dan de natuur. Wanneer we over de Schepping spreken, gebruiken we geloofstaal. Eigenlijk belijden we daarmee dat we geloven dat in Gods liefde, ieder schepsel een eigen waarde en betekenis heeft en dat al het leven, de flora en de fauna, vanuit God voortkomt. De natuur, echter, kan zowel mooi als wreed zijn. Natuurrampen kunnen veel ellende teweegbrengen en lijden veroorzaken. Ook geldt de 'survival of the fittest' en het recht van de sterkste. Dit staat haaks op de Bijbelse boodschap en opdracht om de zwakken en het broze te beschermen. Het is belangrijk dat onderscheid tussen 'natuur' en Schepping in ons achterhoofd te houden.

Scheppingsverhalen

De Bijbel begint met twee scheppingsverhalen.

Mens als heerser?

In Genesis 1:28 wordt verteld dat God de mens heeft geschapen naar Zijn beeld:

“Hij zegende hen en zei tegen hen: ‘Wees vruchtbaar en wordt talrijk, bevolk de aarde en breng haar onder je gezag: heers over de vissen van de zee, over de vogels van de hemel en over alle dieren die op aarde rondkruipen.’”

Deze tekst heeft ertoe geleid dat in het christendom de visie op de rol van de mens als ‘heerser’ over de Schepping lange tijd dominant is geweest. Tot aan het einde van de vorige eeuw hoorde je binnen de kerk nog de opvatting dat de aarde was gemaakt voor de mensen en de mens niet voor de aarde. Tegenwoordig wordt er binnen de kerken minder aandacht gegeven aan het idee dat de mens over de Schepping zou moeten domineren. Het besef is gegroeid dat er gevaarlijke kanten aan zitten. Het verhaal over de Toren van Babel heeft ons geleerd tot welke uitwassen het kan leiden als de mens meent dat hij kan en moet ‘heersen’.

Bewerken en waken

In Genesis 2:15 wordt een ander accent gelegd:

“God, de HEER, bracht de mens dus in de tuin van Eden, om die te bewerken en erover te waken.”

De tekst is vaak gebruikt om aan te geven dat God de mens heeft aangesteld als beheerder, rentmeester, over de Schepping. In deze visie horen we nog wel een echo van de mens als heerser maar er is meer aandacht voor de

verantwoordelijkheid die mensen dragen om over de Schepping te waken. De juiste houding is die van terughoudendheid en bescheidenheid; niet alles wat mogelijk is, is wenselijk. Je zou in die tekst in Genesis zelfs een oproep kunnen lezen om niet in te grijpen in de natuur behalve om die te 'bewerken' om in de noodzakelijke levensbehoeften te voorzien.

'Bewerken' en 'waken' houden in dat er een relatie van verantwoordelijke wederkerigheid tussen mens en natuur bestaat. De mens heeft de plicht de aarde te beschermen en de continuïteit van haar vruchtbaarheid voor de toekomstige generaties te waarborgen. Want "aan God behoort de aarde" (Ps. 24:1), en aan Hem behoort "de aarde met al wat erop is" (Deut. 10:14). Elke pretentie van de mens op exclusief bezit wordt afgewezen omdat we altijd verantwoording aan God schuldig zijn: "Verkoop van land mag terugkoop niet uitsluiten, want het land behoort aan Mij; gij zijt er vreemdelingen en gasten" (Lev. 25:23).

Toch moet bij de visie van de mens als rentmeester een belangrijke kanttekening gemaakt worden. De mens blijft immers in het centrum van de Schepping staan, boven alle andere wezens. Dit terwijl wij volstrekt afhankelijk zijn van de Schepping als geheel.

Verbond met alle levende wezens

Een mooie manier om onze rol op de aarde en in de Schepping te zien is die als verbondspartner van God. In Genesis 6 wordt verhaald hoe God zag dat de aarde door en door slecht was en dat iedereen een verderfelijk leven leidde. Alleen Noach vond bij de HEER genade. Na de zondvloed sloot God met Noach en zijn nakomelingen een verbond: "*En dit*", zei God, *'zal voor alle komende generaties het teken zijn*

van het verbond tussen mij en jullie en alle levende wezens bij jullie: ik plaats mijn boog in de wolken; die zal het teken zijn van het verbond tussen mij en de aarde.” (Gen.9:12-13). Opvallend is dat God niet alleen een verbond met de mensen sluit maar ook met ‘de aarde’. In vers 17 wordt dit nog eens herhaald: *“Dit’, zei God tegen Noach, ‘is het teken van het verbond dat ik met alle levende wezens op aarde gesloten heb”*. (zie ook Hosea 2:20)

Het verbond is een genadegeschenk dat niet te koop is (Jesaja 55:1). Vanuit die genade en als verbondspartner van God heeft de mens een belangrijke verantwoordelijkheid gekregen in Gods Schepping, vooral als we bedenken dat God ook een verbond heeft gesloten met alle andere schepsels op aarde.

Sabbat/rust

Weer een andere invalshoek die we hier willen noemen is die van de Sabbat. De Schepping werd niet voltooid met het scheppen van de mens maar met een dag van rust. Zo gezien is niet de mens maar de Sabbat de kroon van de Schepping: *“God zegende de zevende dag en verklaarde die heilig, want op die dag rustte hij van heel zijn scheppingswerk.”* (Gen.2:3). Die dag van rust geldt ook voor de mens, voor het land en voor de dieren (Ex.23:12). Het belang van rust werd nog eens onderstreept bij het instellen van het Sabbatsjaar en het Jubeljaar. De HEER zei tegen Mozes: *“Zeg tegen de Israëlieten: “Wanneer jullie eenmaal in het land zijn dat ik je zal geven, moet het land rust krijgen, een sabbatsrust gewijd aan de HEER. Zes jaar achtereen mogen jullie je land inzaaien, je wijngaard snoeien en de oogst binnenhalen. Maar het zevende jaar moeten jullie het land laten rusten.”* (Leviticus 25:2-3). Eenzelfde verplichting gold voor elk vijftigste jaar –

het Jubeljaar. Het land mocht niet worden uitgeput en moest de kans krijgen zich te herstellen. Belangrijk is ook dat bij het Jubeljaar de zorg voor het ecologisch evenwicht gepaard ging met herstel van rechtvaardige verhoudingen zoals het kwijtschelden van schulden en het vrijlaten van slaven.

De mens in het centrum

Sinds de tijden waarin de Bijbel tot stand kwam, heeft de mensheid grote ontwikkelingen doorgemaakt. We zijn inderdaad 'vruchtbaar' en 'talrijk' geworden. Dankzij het vernuft dat de mensheid van God heeft ontvangen, heeft de mens de aarde 'bewerkt' maar of we die ook 'bewaakt' hebben?

Vooraf tijdens de laatste eeuwen zijn de ontwikkelingen snel gegaan. De mensheid is een nieuw tijdperk binnengetreden waarin de macht van de technologie ons voor een tweesprong plaatst.

De technologie heeft talloos kwaad dat de mens trof, beperkt en bestreden. Wij kunnen niet anders dan de vooruitgang, bijvoorbeeld in de geneeskunde, de techniek en op het gebied van de communicatie, waarderen en er dankbaar voor zijn. Aan de andere kant kunnen we niet ontkennen dat zaken zoals kernenergie, biotechnologie, informatica, en de kennis van ons eigen DNA, ons een huiveringwekkende macht geven. Nog nooit heeft de mensheid zoveel macht over zichzelf gehad. Niets garandeert dat zij deze goed zal gebruiken, vooral als we kijken naar de wijze waarop de mensheid van deze macht gebruik heeft gemaakt. Denk maar aan de atombommen die destijds op Japan werden geworpen. In welke handen bevindt zich zoveel macht en in welke kan ze komen?

Van ego naar eco

In de moderne tijd is de mens steeds meer in het centrum komen te staan. Dit antropocentrisme ging in veel gevallen ook nog eens gepaard met een toename van het individualisme waardoor het gemeenschapsgevoel wordt ondermijnd. Een sterk egocentrische levensstijl gecombineerd met een ongebreideld productie-en consumptiegedrag, leidt tot een uitbuiting van de natuur, de opwarming van de aarde, een dramatische daling van de biodiversiteit, en een toenemende vervuiling en vergiftiging. De 'politiek' heeft bovendien vaak de neiging om op korte termijn te denken terwijl juist een lange termijn visie nodig is. Het is duidelijk dat een omslag in het denken nodig is. De mens dient zich meer te zien als deel van het grotere geheel dan als middelpunt van de Schepping. De nadruk moet worden verschoven van ego naar eco.

Elk jaar berekent de denktank Global Footprint Network de symbolische datum waarop de mensheid alle natuurlijke hulpbronnen heeft verbruikt die de aarde in een jaar kan produceren. Vanaf dan kappen we meer bossen dan er jaarlijks kunnen bijgroeien, stoten we meer broeikasgassen uit dan de natuur kan opnemen. De rest van het jaar leeft de mensheid op krediet. In 2021 viel die datum op 22 augustus voor de wereld als geheel. Voor België echter viel die datum in 2021 al op 30 maart. Wij hebben dus samen een nog veel grote 'ecologische voetafdruk' dan vele andere landen in de wereld.

Vandaag de dag heeft de mensheid als geheel 1,7 aardes nodig om de huidige manier van leven te handhaven. Het is duidelijk dat deze situatie onhoudbaar en niet 'duurzaam' is. Grenzeloze productie en consumptie brengen onherstelbare

schade toe aan onze planeet. Velen lijken het besef van 'grenzen' en van 'genoeg' verloren te hebben. Economische groei als zodanig kan geen doel op zichzelf zijn maar moet ten dienste staan van het verbeteren van de kwaliteit van het leven voor alle mensen op aarde.

Welvaart en welzijn

Die nadruk op de kwaliteit van het leven kan verschillende dingen voor verschillende mensen betekenen. Voor velen op de aarde die in bittere armoede leven zou het een zegen zijn als zij zouden beschikken over meer materiële middelen. Meer "hebben" is voor hen ook meer "zijn". Gerechtigheid vereist dat zij de mogelijkheden krijgen een waardig leven te leiden. Voor degenen die in welvaart leven betekent "meer hebben" niet noodzakelijkerwijs een beter en meer gelukkig leven. Voor hen hangt de kwaliteit van het leven niet meer af van meer bezittingen. Meer "welvaart" leidt in zo'n situatie niet noodzakelijkerwijs tot meer "welzijn". Het streven naar meer bezit en consumptie kan dan zelfs perverse effecten hebben: "Wat heeft een mens eraan als hij de hele wereld wint, maar er het leven bij inschiet?" (Marcus 8:36).

Zonde en bekering

Tijdens een bezoek aan de Wereldraad van Kerken (op 24 april 2017) verklaarde de oecumenische patriarch Bartholomeus I dat, in de wereld van vandaag, de kerken zich niet kunnen beperken tot de zorg voor het zielenheil van de gelovigen want: "De hele schepping van God op aarde ondergaat een ingrijpende verandering. Dat vereist dat de Kerken waakzaam zijn, zich informeren en onderwijzen over de band tussen de huidige ecologische crisis en de menselijke hebzucht, het materialisme, het egocentrisme en de plundering van de bodemrijksdommen." De oecumenische

patriarch voegde daaraan toe dat de vervuiling en de vernietiging van het milieu zonden zijn tegen de Schepping en dus ook tegen God. Zoals bij elke zonde, vereist dit berouw. Want “een misdaad tegen de natuur is een misdaad tegen onszelf en een zonde tegen God”.

De woorden van de patriarch maken duidelijk dat de vernietiging van het milieu een zeer ernstige zaak is die, in geloofstaal, een zonde kan worden genoemd. De oorspronkelijk harmonische relatie tussen “mens en natuur” is veranderd in een conflictueuze relatie (vgl. Gen.3:17-19). Een heroriëntatie, inkeer, een omkering, een bekering is nodig, op persoonlijk, kerkelijk en maatschappelijk vlak. Hierbij kan het helpen om na te denken over wat “leven in al zijn volheid” (Joh.10:10) betekenen kan.

Zaak van belijden

De zaak is echter nog ernstiger en gaat verder dan ‘zonde’. Met de huidige omgang met de aarde verbreekt de mensheid in feite het verbond dat God met ons sloot (Genesis 9). God beloofde dat Hij de aarde nooit meer zou vernietigen maar nu is het de mensheid die het leven dreigt te vernietigen. Het verbreken van het verbond met God raakt de kern van ons geloof. Het noodzaakt ons om de huidige bedreiging van de Schepping en het leven als geheel te zien als een *status confessionis*, een cruciale zaak voor het belijden van ons geloof.

Kairos

In de Bijbel verwijst het woord ‘kairos’ vaak naar het juiste moment, een scharniermoment dat ons uitdaagt om op te staan en te reageren op Gods roeping. Er zijn momenten die beslissend zijn en om actie vragen. Het Evangelie naar Marcus stelt dat Jezus de boodschap van God verkondigde

met de woorden: "De tijd (*kairos*) is aangebroken, het koninkrijk van God is nabij; kom tot inkeer en hecht geloof aan dit goede nieuws" (Marcus 1:15).

De woorden zeggen dat "de tijd (*kairos*) is gekomen". De huidige klimaatcrisis is zo'n *kairos* moment, het aangewezen moment om dingen ten goede te veranderen. **Hét moment** om te breken met schadelijke en ongebreidelde productie en consumptie. **Hét moment** om werkelijke solidariteit tot stand te brengen tussen mensen, hier en nu, en met toekomstige generaties. **Hét moment** om vrede te sluiten met de aarde en te stoppen met haar te verminken en uit te buiten.

Profetische stemmen

Naarmate het duidelijker werd dat de mensheid op weg is onherstelbare schade toe te brengen aan de aarde, kregen stemmen uit sommige kerken een meer profetisch gehalte. Het eindrapport van het Conciliair Proces dat in de negentiger jaren van de vorige eeuw werd georganiseerd door de Wereldraad van Kerken waarschuwde dat het leven zelf in gevaar is als wij ons handelen niet drastisch veranderen.

Volgens de Belijdenis die in 2004 in Accra werd aangenomen door het Wereldverbond van Reformatorische Kerken (waar de VPKB lid van is) zijn zaken als economische en ecologische gerechtigheid niet alleen sociale, politieke en morele kwesties, maar maken zij ook integraal deel uit van het geloof in Jezus Christus. Daarom raken deze zaken aan de integriteit van de kerk. Trouw zijn aan Gods verbond vereist dat individuele christenen en de kerken stelling nemen tegen de huidige economische en ecologische onrechtvaardigheden. Het Wereldverbond verklaarde: "Wij hebben gehoord dat de schepping blijft kreunen, in slavernij, wachtend op haar

bevrijding (Rom.8:22). Wij worden uitgedaagd door de kreten van de mensen die lijden en door de gekwetstheid van de schepping zelf. Wij zien een dramatische convergentie tussen het lijden van de mensen en de schade die aan de rest van de schepping wordt toegebracht.” In “Laudato Si” wordt gesproken over: “de schreeuw van de aarde en de schreeuw van de arme”.

III Kies voor het leven

De datum van de Buitengewone Synode, 19 maart 2022, valt in de periode van de Veertigdagentijd. In die periode worden we er nog eens bij bepaald dat God mens geworden is om in Jezus Christus het dagelijks leven, de vreugde en het lijden, met ons te delen, om het recht van “de minsten” onder ons te bepleiten (Mat.25:31-46) en om ons te leren verantwoordelijk om te gaan met de Schepping. Jezus is het "beeld van de onzichtbare God, de eerstgeborene van heel de schepping" (Kolossenzen 1:15).

Gods incarnatie in Jezus Christus is de basis voor christelijke hoop. Een duidelijkere indicatie van Gods verbond met de mens en de Schepping als geheel is er niet. Het hart van de hoop klopt in geloof en liefde. "Het geloof nu is de zekerheid van wat men hoopt, de overtuiging van wat men niet ziet." (Heb.11:1).

Christelijk geloof is opstandingsgeloof. Ons geloof is verankerd in de overtuiging dat het leven sterker is dan de dood.

Daarom blijven we, ondanks vele slechte berichten, geloven dat een andere duurzame manier van leven in onze wereld hier en nu mogelijk is.

Daarom ontvangen wij ook de kracht en de moed om ons met hart en ziel in te zetten voor rechtvaardigheid, vrede en het bewaren van de Schepping.

Daarom willen we op dit scharniermoment (kairos) van de geschiedenis gehoor geven aan Gods opdracht om te kiezen voor het leven, zodat wij en onze nakomelingen kunnen leven (Deut.30:19).

Kiezen voor het leven is de uitdagingen aangaan in een wereld waar vaak onrechtvaardigheid, machtshonger en grenzenloze geldzucht lijken te zegevieren.

Kiezen voor het leven is kiezen voor licht, zelfs waar er veel duisternis is, is kiezen voor delen in plaats van hebzucht, is kiezen voor solidariteit in plaats van kortzichtig eigenbelang, is kiezen voor opstaan in plaats van berusten.

Kiezen voor het leven is je niet neerleggen bij de vernietiging van ons milieu en de biodiversiteit, of in de onvermijdelijkheid van de opwarming van de aarde, maar handelen in het vertrouwen dat wij de kracht zullen krijgen om ons ertegen te verzetten.

In onze christelijke traditie heet "kiezen voor het leven" "geloven".

+++++

Discussievragen

Bij het nadenken over onze rol als kerken en christenen met betrekking tot klimaatopwarming, verlies aan biodiversiteit en vervuiling van het milieu, kunt u gebruik maken van (enkele) van onderstaande vragen.

1. Steeds meer mensen zouden lijden aan een “klimaatdepressie” of hebben angst dat de wereld vergaat. Komt u die mensen tegen in uw omgeving?
2. Wat vindt u van de volgende uitspraak: De industrie, de techniek en de expertise van wetenschappers zullen vooral het verschil maken in plaats van verandering van het menselijk gedrag?
3. In deze notitie wordt (op pagina 2) gesproken over ‘klimaatgerechtigheid’. Hoe zou u dat begrip invullen?
4. Er worden op pagina 3 en 4 verschillende Bijbelse visies gegeven over de rol van de mens in de Schepping. Welke spreekt u aan, en waarom?
5. Heeft de kerk zich in de loop van de geschiedenis teveel bezig gehouden met ‘heilstheologie’ en te weinig met ‘scheppingstheologie’? Wat is uw eigen ervaring daarmee?
6. Is de bedreiging van het leven op aarde volgens u een zaak die de kern van ons geloven raakt?
7. Wordt er in uw kerk(diensten) aandacht besteed aan ecologische vragen?
8. Zijn er weerstanden in uw kerk om aandacht aan dit soort vragen te schenken? Zo ja, waar is die weerstand op gebaseerd?

9. Speelt ecologische en sociale duurzaamheid een rol in het beleid van uw kerk? Isolatie? Zonnepanelen? 'Eerlijke koffie'? Bij eventuele beleggingen?
10. Welke rol ziet u voor de VPKB met betrekking tot klimaatopwarming, verlies aan biodiversiteit en vervuiling van het milieu? Voor het eigen binnenkerkelijk beleid? In de maatschappij?
11. Welke rol ziet u voor uzelf in deze context?
12. Welke moeilijkheden ondervindt u, en welke voordelen merkt u, als individu, bij het overschakelen naar meer ecologisch verantwoord gedrag?
13. Welke grenzen ziet u aan individuele gedragsveranderingen in de strijd voor een duurzamere samenleving?
14. Hoe ziet u het verband tussen individuele actie en collectieve actie (burger, politiek...) voor een duurzamere samenleving?

Verder aan de slag? Ga naar de website van vorming:
<https://vorming.protestant.link/category/verdieping/klimaat>

Uitgave, april 2022

Werkgroep Kerk in de Samenleving (KidS)

Contact: Rob van Drimmelen;
robvandrimmelen4@gmail.com

Website: <https://nl.protestant.link/kids-kerk-in-de-samenleving/>

Wilt u meer brochures bestellen dan kan dat door een mailtje naar bureau@protestant.link of downloaden via de webpagina van KidS.